

נא לשמור על קדושת העלון
אין לקרוא בשעת התפילה.
מומלץ לקרוא בשולחן שבת!

אוצרות הפרשה

פרשת "כי תצא"

"לא תראה את שור אחיך או את שני נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחריך" [כב, א].

פשוטו של מקרא עוסק באבדה גשמית. התורה מצווה את המוצא אותה לבעליה, ובכך למנוע ממנו הפסד ממון.

אולם, רבותינו אומרים שהוא הדין באבדה רוחנית: אם אדם רואה את חברו "נופל" ברוחניותו, נכשל בעוונות – אסור לו להתעלם ממנו! כל ישראל ערבים זה לזה. מוטלת על כל יהודי חובה לדאוג גם לרוחניותו של רעהו, ולהשתדל להשיבו למוטב.

באמת, מי מאתנו ראה לאחרונה שור או שה נדחים בדרך? אבל בהחלט אנו רואים הרבה יהודים שהם בבחינת "שור", תקיפים, אלימים, מופקעים לחלוטין מרוחניות. גם כאלו שהם בבחינת "שה", מסכנים, עמי הארץ, שלא זכו ללמוד תורה, לא יודעים מה זה שבת, מה זה תפילין. כלפיהם אומרת התורה: "לא תוכל להתעלם", אלא "השב תשיבם לאחריך"! מי הוא אחיך? זה הקב"ה! שנאמר: "רעד ורע אביך אל תעזוב" (משלי). פרש רש"י: "הקדוש ברוך הוא שנקרא רע לישראל, ורע אביך, שחיבב את אבותיך". וכן הוא אומר: "למען אחי ורעי", הקב"ה קורא לנו "אחים ורעים". אומרת התורה הקדושה, שיש לדאוג להשיב את אותם רחוקים לאביהם שבשמים, ולקרבם אליו בעבותות של אהבה.

מוסיפה התורה ואומרת: "וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו". "חמורו" – הם אותם אלו העסוקים בחומריות, אוהבים את תענוגי העולם הזה, "ושמלתו" – הם אלו שראשם נתון בבגדים, משקיעים ביופי, בדברים חיצוניים, "וכן תעשה לכל אבדת אחיך" – כל סוגי האנשים שאבודים מהקב"ה, איש באשר הוא, על כולם מזהיר הכתוב: "לא תוכל להתעלם".

כך הייתה דרכם של גדולי ישראל בכל הדורות, לקבץ את הנדחים, לאסוף את הנשמות השבורות, ולקרב את פשוטי העם לאביהם שבשמים. שלושה מהם – שחיו בשלוש מאות השנים האחרונות – נקראו בשם חיים: רבי חיים דוד יוסף אזולאי, החיד"א זצ"ל, שלימד תורה בליורנו שבאיטליה ונפטר בשנת תקס"ו. עוד בימיו נולד רבי חיים פלאגי ע"ה, שהיה ראש רבני איזמיר שבטורקיה, שם לימד תורה, ונפטר בשנת תרכ"ח. עוד בימיו נולד רבי יוסף חיים זצ"ל, שנולד בבגדד שבבבל ונפטר בשנת תרס"ט. כל אחד מהם כתב עשרות חיבורים בכל מקצועות התורה, בהלכה ובאגדה, במוסר ובקבלה, כולם דבקו בשיטתו של רבנו האר"י ז"ל ולא זזו מדבריו.

דמותו של ה"בן איש חי" זיע"א יום פטירתו של רבנו יוסף חיים חל ביי"ג אלול. הרבה פעמים קוראים באותו השבוע את פרשת כי תצא. משום כך נתעכב קצת ללמוד על דמותו הגדולה: כשנולד קראו לו בשני השמות – יוסף חיים. יוסף – על שם סבו, אבי אימו, שנפטר באותה שנה. וחיים – על שם ראש המשפחה, הסבא רבא שלו מצד אביו, שנקרא חיים. לאביו קראו רבי אליהו, לאביו אביו רבי משה, ולסבא רבי חיים.

בצעירותו אמר עליו רבי עבדאללה סומך זצ"ל שהוא ניצוץ של יוסף הצדיק, ויש דמיון ביניהם: ראשית הוא קרוי על שמו. ועוד, כשהיה בן שש, אחותו שיחקה איתו בחצר, והוא נפל לתוך בור בעומק חמישים מטר, וכפסע היה בינו לבין המוות. היא צעקה בקול רעש גדול. הגיעו כמה אנשים, הורידו חבל לתוך הבור והעלוהו ממנו. כמו יוסף הצדיק שנפל לבור על ידי אחיו, כן גם הוא נפל לבור על ידי אחותו.

זאת ועוד, הוא ישב בבית הסוהר כמו יוסף הצדיק. המעשה היה שאביו, שנפטר בגיל חמישים ושמונה, היה צדיק וחסיד, וגם עשיר גדול, והוריש לבניו רכוש רב, היו למשפחה כל מיני עסקי נדל"ן, קרקעות, בתים ושטחים בצפון עיראק. הערבים קנאו בהם והלשינו עליהם לשלטונות. האחים כתבו את העסק על שמו, כדי שתהיה להם ברכה בו. לכן כשהלשינו עליהם – הכניסוהו לבית הסוהר, לקראת המשפט הצפוי לו. אחרי תשעה חדשים השתחרר, ואז הסתגר בביתו למשך ארבע שנים.

בהיותו כבן ארבע-עשרה, שלח רבי חיים פלאגי שאלה לאביו, שהיה עסוק באותה עת. רבי יוסף חיים הסתקן לראות מה השאלה. הוא קרא את המכתב, ישב כל הלילה ועיין בפוסקים. בבוקר כתב מכתב תשובה ארוך ומפורט ושלח אותו לאיזמיר, לרבי חיים פלאגי.

למחרת אותו היום בו קיבל רבי חיים פלאגי את המכתב תשובתו של הנער יוסף חיים – קיבל מכתב נוסף מאביו, שהתפנה מאוחר יותר וכתב גם הוא מכתב תשובה, ושלח אותו לאיזמיר.

במכתב תשובה שכתב רבי חיים פלאגי לרבי אליהו, אביו של רבי יוסף חיים הוא כתב: "כבר קיבלתי תשובה מבנך, ושניכם הגעתם לאותה מסקנה, ויפה כוח הבן מכוח האב".

הוא היה מחבר בממוצע שני ספרים לשנה, ומדפיס אותם בארץ ישראל. גם כדי שתהיה קדושה בספר, וגם כדי לתת פרנסה לפועלים היהודים שם.

היה שולח את הכתבים על גמלים מבגדד לירושלים. כיוון שחשש שבדרך עלול לקרות להם איזשהו נזק, שכר תלמיד חכם שיעתיק לו כל מחברת, מילה במילה, כדי שישמור אצלו העתק.

כל ספר שהיה יוצא, היה מחלק ממנו לתלמידי חכמים, רבי שלמה אליעזר אלפנדרי זצ"ל, שהיה גר בירושלים, ביום שהיה מקבל ממנו ספר, היה לובש בגדי שבת, מזמין את כל הרבנים ועושה להם סעודה, מחלק יין, פותח את הספר ואומר חידוש מדבריו.

בצפת חי הרידב"י, רבי יעקב דוד וילובסקי זצ"ל, בעל הפרוש הידוע על הירושלמי, שאמר: "מספריו של רבנו יוסף חיים אני מריח ריח של גן עדן, כי כל תורתו תורת אמת".

היה כאן בירושלים, הראשון לציון, רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל, שנקרא יש"א ברכה, שהיה גאון אדיר ונפטר בשנת תרמ"ו, שלוש שנים קודם פטירת רבנו יוסף חיים.

בשנת תרס"ד עלו מבבל לארץ ישראל קבוצה של שלושים חכמים, ביניהם רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בעל ה"קף החיים", רבי יחזקאל עזרא רחמים זצ"ל בעל "עצי היער", רבי יחזקאל עזרא הלוי זצ"ל, רבי יהושע שהרבני זצ"ל, רבי אפרים הכהן זצ"ל ועוד.

לפני שעלו, אמר להם רבנו יוסף חיים: "ביום שתגיעו לירושלים, עוד לפני שתלוננו, תבקרו אצל רבי יעקב שאול אלישר, כי הוא גדול הדור, והתברכו מפיו".

כשהגיעו לירושלים, נכנסו אליו ואמרו לו: "רבנו יוסף חיים אמר שתברך אותנו".

אמר להם: "שאני אברך אתכם? אתם תברכו אותי! אתם זכיתם לראות את זיו פניו הטהורים של רבנו יוסף חיים! עוד הוסיף ואמר: "דעו שבאמת אין כמותו בכל העולם".

רבי שאול דויק זצ"ל, ראש המקובלים בירושלים של אותם ימים, היה שולח אליו שאלות בקבלה. רבי יוסף חיים כותב לו בעונותנותו: "מדוע אתה שואל אותי? הרי אני לא כל כך מבין בעניינים אלו! אבל לבסוף היה עונה לו תשובה כהוגן.

מנהגו היה לדרוש בכל שבת. כל דרשה הייתה נמשכת כשעתיים: חצי שעה ראשונה הלכות, חצי שעה פלפולים, חצי שעה רמזים מהפסוקים וחצי שעה אחרונה קבלה, כל דרשה מתובלת מפשט, רמז, דרש וסוד.

בכל שבת היו מגיעים כשלושת אלפים איש, ואילו ב"ארבע שבתות השנה", שהן: שובה, זכור, שבת הגדול, וכלה, היו באים לדרשה שלושים אלף איש, גברים נשים וטף, כל בתי הכנסת בעיר היו סגורים לכבוד הדרשה.

בדרשה היה לובש טלית, והיו שישב אנשים עם כדי מים מוזגים לכולם לשות. בבגד החום כבד מאוד, והגיע בקיץ עד לארבעים וחמש מעלות. אותם אנשים היו "מוחזקים" במצווה זו.

הוא נפטר, כאמור, ב"ג אלול תרס"ט, בהיותו בקבר יחזקאל הנביא, מרחק יומיים מבגד, לשם נסע כדי להתפלל. בהלוויתו השתתפו חמישים אלף יהודים. גם הערבים הלכו אחרי מיטתו כי ידעו עד כמה הוא קדוש.

בזמנו, ערבי שהיה מלווה כסף ליהודי, היה אומר לו: "תישבע לי ברבי יוסף חיים שתחזיר את הכסף". אם היהודי היה אומר 'כן' – היה מלווה לו! כי ידעו שיהודי לא ישבע לשקר בהזכרת שמו של רבי יוסף חיים.

בשבת שובה הסמוכה, בנו רבי יעקב חיים זצ"ל עלה לדרוש במקומו. כשהתחיל לדבר, צעקו לו: "לא שומעים". אמר להם: "אתם חושבים שאבא שהיתם שומעים אותו היטב היה המדבר? שכינה הייתה בוקעת מתוך גרונו! כולם התחילו לבכות, וגם הוא בכה אתם. זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל (דורש ציון).

"כי יקרה קן ציפור לפניך" [כב, ו].

הגאון רבי עזרא עטיה זצ"ל אמר שיעור בפני שומעיו: פקידים, סוחרים ותעשיינים. הגיעו בלימודיהם במסכת חולין לדף קל"ט, לסוגיית מצוות שילוח הקן, הכתובה בפרשתנו: "כי יקרה קן ציפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ" – והגמרא שואלת: "מצא קן בראשו של אדם, מהו? מה דינו?"

הגיב אחד השומעים: "איזו שאלה לא מציאותית! מדוע עוסקת הגמרא בכזו שאלה היפותטית?"

ענה רבי עזרא בנועם, אך בתקיפות: "דברי הגמרא הם קודש קודשים, אין להרהר אחריהם!"

אבל הלה לא ויתר, והמשיך בעקשנות להתווכח עם הרב. ייחל רבי עזרא לסיום הוויכוח, מחשש שיערער חלילה את אמונת החכמים בלב השומעים. והתפלל בליבו: ריבונו של עולם, הוכח את אמיתות תורתך הקדושה!

לפתע נכנס אדם, שנעדר מן השיעור זמן רב. שמח רבי עזרא להזדמנות להסיח את הדעת מהוויכוח העיקש, ושאל את הבא: "היכן היית כל העת?"

ענה ואמר: "הייתי במסע עסקים בהודו – ארץ מוזרה, ואורחותיה מוזרים! תארו לכם: יושב לו פאקיר ברגליים משולבות יום, יומיים, שלושה – מבהיל הדבר. ראיתי פאקיר כזה שישב כמאובן, בלא לזוז, וציפור בנתה על ראשו קן – והוא אפילו לא הזיז את ידו לגרשה! מה אתם אומרים על כך?"

"מה אנו אומרים?" אמר רבי עזרא, "אומרים אנו: משה אמת ותורתו אמת..." והאדם שהתווכח בכל עוז כבש עיניו בקרקע...

ורבינו הי"ב איש חי" זצ"ל כתב, שבמשך דורות היו חוקרי האומות מבטלים – עפר לפיהם – את הכתוב: "לעשות לרוח משקל" (איוב), ואת דברי רבינו חיים ויטאל זצ"ל, שכתב על פיו שיש משקל לאוויר.

ואמרו: "איך תאמרו כן, והלא כל חלל העולם מלא אוויר. ואילו היה לרוח משקל, היינו נמחצים תחתיו!"

ומה ענו להם היהודים? שהשאלה שאלה, ואין להם תשובה. אבל סמוכים ובטוחים הם שהתורה אמת והעובדה נכונה. ובגלל קושיה שאין עליה תשובה, לא מתערערת האמונה!!!

עברו דורות, והמדע גילה שיש לאוויר משקל. ולא זו בלבד, אלא שלכל סוג אוויר משקל משלו. אוויר חם קל מאוויר קר, וזו סיבת תנועת הרוחות העולם. מימין קל מחמץ, וכך המציאו את הכדור הפורח וספינת האוויר.

ומה עם הקושיה הניצחת? אהה, כעת המדענים עצמם לועגים לה. הרי הכול מודים שיש למים משקל, ואיך חיים הדגים במצולות ואינם נמחצים תחתיו? בנויים הם לכך. ואף אנו, בנויים לעמוד במעמסת לחץ האוויר שמעלינו.

הנה כי כן, נמצאה התשובה... לשאלה זו, נמצאה תשובה ולשאלות אחרות, תשובות אחרות. ומשה אמת ותורתו אמת. תורת נצח שניתנה מידי בורא עולם במעמד כל ישראל! (מעין השבוע).

זכות הלימוד בעלון זה תהיה לעילוי נשמות: ר' נוראל חזני בן מרים ויעקב ז"ל, לע"נ מרת מונירה חזני בת כורשיד ז"ל, לע"נ מרת פארי בת מונירה ז"ל, לע"נ ר' עזיזלה בן שרה ז"ל, לע"נ מרת מנסורה בת כשור ז"ל, לע"נ יוסף בן הלה ז"ל, לע"נ אליהו בן אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן ליבה ז"ל, לע"נ ברוך בן כאדה ז"ל, לע"נ ר' עזרה מזה בת פריחה ז"ל, לע"נ טובה בת כורשיד ז"ל, לע"נ מסעוד בן פרחן ז"ל, לע"נ אלהם בת שנהן ז"ל, לע"נ דוד בן רבקה ז"ל, לע"נ ענת בת אסתר ז"ל, לע"נ יצחק בן מרים ז"ל, לע"נ מרים בת שמה ז"ל, לע"נ אברהם בן סולטנה ז"ל, לע"נ יונה בן אסתר ז"ל, לע"נ לי כהן בת מולין ז"ל, לע"נ משה בן דינה תחיה ז"ל, לע"נ שמאל בן קדינה ז"ל, ולע"נ כל נפטרי עם ישראל.